

Stichting KAMer muziek Amsterdam
KAM5 Párkányi Quartet
Mozart Strijkkwintetten

Vrijdag 9 december 2011
Het Concertgebouw
Amsterdam
Kleine Zaal, 20.15 uur

Joseph Haydn (1732 – 1809)

Strijkkwartet in E opus 54 nr. 3 Hob. III 59
Allegro
Largo cantabile
Menuetto
Finale: presto

Hugo Wolf (1860 – 1903)

Italiaanse Serenade

- pauze

Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791)

Strijkkwintet nr. 2 in c KV 406
Allegro
Andante
Menuetto
Allegro

Ivo Bauer altviool **Párkányi Quartet**

István Párkányi & Heinz Oberdorfer *viool*
Ferdinand Erbllich *altviool*
Michael Müller *cello*

In 1976 werd door István Párkányi, Heinz Oberdorfer en Ferdinand Erbllich samen met de cellist Stefan Metz het Orlando Kwartet opgericht. Na internationale prijzen en een grote carrière door de hele wereld besloot István Párkányi 1984 zijn eigen weg te gaan, maar in 1998, zijn de drie oorspronkelijke leden samen met een nieuwe cellist, Michael Müller, weer bij elkaar gekomen om hun oude passie nieuw leven in te blazen.

De Hongaarse violist **István Párkányi** studeerde aan het Béla-Bartók-Konservatorium in Budapest. In 1975 werd hij eerste concertmeester van het Radio Kamerorkest en in 1976 richtte hij mede het Orlando Kwartet op, waar hij een belangrijke bijdrage leverde aan de glanzende carrière van dit ensemble.

Heinz Oberdorfer, geboren vlak bij München, studeerde aan het Richard Strauss Konservatorium in München en later aan de Academie voor Muziek in Wenen. Hier legde hij het fundament voor zijn latere kamermuziekcarrière, toen hij samen met Rainer Küchl, Ferdinand Erbllich en Heinrich Schiff het “Academie Kwartet” vormde. Vanaf 1976 begon hij zijn orkestloopbaan als concertmeester in verschillende Nederlandse orkesten, nadat hij hier was gekomen om het Orlando Kwartet mede op te richten.

Ferdinand Erbllich, afkomstig uit Wenen, begon zijn studies als violist aan de Academie voor Muziek bij Josef Sivo. Later besloot hij over te stappen naar de altviool en werd leerling van o.a. Hatto Beyerle, de altist van het Alban-Berg-Kwartet. In 1971 werd Erbllich soloaltist in München en later in Keulen, waar hij István Párkányi ontmoette, wat leidde tot de formatie van het Orlando Kwartet.

Michael Müller werd in Günzburg geboren. Hij studeerde cello aan de Musikhochschule in München en de Academie voor de Kunsten in Berlijn. Hij genoot zijn opleiding in kamermuziek bij het Amadeus Kwartet en, net als de overige kwartetleden, bij Sándor Vegh. Müller is sinds 1995 solocellist van het Radio Kamerorkest in Hilversum. Hij bespeelt een cello van Januarius Gagliano (Napels 1734), hem ter beschikking gesteld door het Nationaal Muziekinstrumenten Fonds.

Ivo Bauer werd in 1967 in Leipzig geboren en is een van de oprichters en huidige altviolist van het Leipziger Streichquartett. Van 1990 tot 1993 was hij plaatsvervangend soloaltist in het Gewandhausorchester Leipzig. Van 1997 tot 2000 gaf hij les aan de Hogeschool voor Muziek en Theater Felix Mendelssohn Bartholdy. Ivo Bauer bespeelt een altviool van Michael Ledfuss (2003).

Het Leipziger Streichquartett heeft zich als het “beste Duitse strijkkwartet” (Gramophone) ontwikkeld tot een van de meest gevraagde en veelzijdige ensembles van onze tijd.

Bij de oprichting in 1988 waren drie van de leden van het kwartet nog werkzaam als aanvoerder in het wereldberoemde Gewandhausorchester, dat ze in 1993 verlieten om zich geheel aan de kamermuziek te kunnen wijden. Studies bij Gerhard Bosse, het Amadeus Kwartet, Hatto Beyerle en Walter Levin hieraan vooraf.

KAM concert tip:

Het Leipziger Streichquartett is op 14 & 16 december te gast bij de KAM in de Kleine Zaal. Werken van Haydn, Mozart en Schubert. Kijk ook op www.kamconcerten.nl

U heeft vanavond een bijzonder programmaboek in handen!

Stichting KAM nodigde tweedejaars studenten van het Conservatorium van Amsterdam uit, toelichtingen over de strijkkwintetten van Mozart te schrijven. Dit unieke samenwerkingsverband biedt aankomende beroepsmusici een gouden kans om te reflecteren over deze meesterwerken én om de verworven kennis met hun toekomstige publiek te delen.

Ter voorbereiding heeft Michel Khalifa, docent muziekgeschiedenis aan het Conservatorium van Amsterdam, in de klas de muziekhistorische context van Mozarts kwintetten in kaart gebracht. De studenten hebben vervolgens geoefend in het omzetten van gevoelsmatige luisterindrukken in woorden. Pas daarna zijn ze daadwerkelijk gaan schrijven. U vindt in dit boekje de pennenvruchten van enkele geselecteerde deelnemers. Om recht te doen aan de internationale afkomst van de studenten hebben wij de Engelstalige bijdragen in de originele versie afgedrukt.

De toelichtingen van Haydn en Wolf zijn geschreven door Han van Tulder.

Mede namens de studenten wensen wij u een aangename lectuur en een fijn concert!

Inleiding over de strijkkwintetten van Mozart geschreven door Warre Simons Bachelorstudent compositie (Nederland)

De strijkkwintetten van Wolfgang Amadeus Mozart behoren ongetwijfeld tot de hoogtepunten uit het kamermuziekrepertoire. De zes kwintetten zijn verspreid over verschillende periodes uit Mozarts leven. Maar of het nu gaat om het eerste kwintet dat hij op zeventienjarige leeftijd schreef of om het laatste kwintet dat hij in zijn laatste levensjaar componeerde, ze zijn stuk voor stuk het beluisteren waard.

Ondanks alle verschillen hebben alle strijkkwintetten dezelfde bezetting. Deze bestaat uit het gebruikelijke strijkkwartet, aangevuld met een extra altviool. De keuze voor een tweede altviool was in die tijd allesbehalve gebruikelijk. Mozarts tijdgenoot Luigi Boccherini bijvoorbeeld vulde het standaard strijkkwartet aan met een extra cello, al had deze keuze waarschijnlijk buitenmuzikale redenen. In de tijd van Boccherini hadden veel hoven een strijkkwartet. Boccherini, zelf een vermaarde cellist, reisde rond en schoof aan bij deze strijkkwartetten om de virtuoze eerste cello partij uit zijn kwintetten zelf te spelen.

Mozart speelde zelf altviool en musiceerde ook vaak in kwartetformatie met collega-componisten Haydn, Dittersdorf en Vanhal. Maar of hij zijn strijkkwintetten schreef om zich als altviolist te profileren valt te betwijfelen; hij had immers al genoeg lof geoogst als solist van zijn pianoconcerten. Van het bestaan van Boccherini wist Mozart in ieder geval alles af. Men zegt zelfs dat Mozart zijn derde en vierde strijkkwintet aan de koning van Pruisen stuurde om hem ervan te overtuigen dat hij betere kwintetten schreef dan zijn Italiaanse collega. De timing was allerminst toevallig; Friedrich Wilhelm had Boccherini net benoemd tot hofcomponist.

Wat de redenen ook mogen zijn geweest, muzikale consequenties heeft een extra altviool in ieder geval. De totale klank van het ensemble wordt grootser en doet soms denken aan een klein strijkorkest. Bovendien wint Mozart aan beweeglijkheid dankzij de extra stem. Hoewel de eerste viool over het algemeen nog steeds de leiding heeft, onttrekken de andere instrumenten zich steeds meer aan hun begeleidende rol.

Met name de eerste altviool en de cello krijgen relatief meer melodisch materiaal toebedeeld. In polyfone episodes gaat Mozart soms zo ver dat alle vijf de instrumenten tegelijkertijd een eigen melodie hebben. Verder zet hij zijn extra instrument in om contrasten te maken, bijvoorbeeld tussen hoog en laag. Dit doet hij door eerst de hoogste drie instrumenten iets te laten spelen (twee violen en een altviool) om kort daarna hetzelfde fragment te herhalen, ditmaal gespeeld door de drie laagste instrumenten (de twee altviolen en de cello). Ook zorgt hij voor contrasten tussen hard en zacht door kleine bezettingen en grootse tutti op elkaar te laten volgen.

Over de precieze omstandigheden waarin de kwintetten ten tijde van Mozart werden gespeeld, is niet veel bekend. Grote concertzalen bestonden er in ieder geval nog niet. Kamermuziek werd over het algemeen in huiselijke kring gespeeld. In de avonden vormden zich kriskras door de stad kleine ensembles bestaande onder meer uit handelaren, leraren en andere liefhebbers. De verkoop van bladmuziek voor dit soort gelegenheden was een belangrijke inkomstenbron die men tegenwoordig niet meer kent.

De uitvoeringen die de componist wellicht ooit zelf heeft gehoord verschillen hoe dan ook enorm van de versies die wij tegenwoordig gewend zijn. U gaat luisteren naar een uitvoering waar Mozart alleen maar van had kunnen dromen.

Wolfgang Amadeus Mozart – Strijkkwintet in c KV406

**toelichting geschreven door Moniek Verhijden
Bachelorstudente klarinet (Nederland)**

Mozart schreef het Strijkkwintet KV 406 in 1788 als bewerking van zijn Serenade in c voor acht blazers. Dit blaasoctet dateert uit 1782. In die tijd had Keizer Josef II net een harmonie-ensemble opgericht, bestaande uit acht blazers. Mozart wilde maar wat graag de aandacht van het hof op zich vestigen, en ging enthousiast aan de slag om het ensemble nieuw repertoire te verschaffen, in de vorm van twee serenades voor blazers. De keizer gaf echter te kennen dat hij niet geïnteresseerd was in nieuwe composities. Liever ontving hij bewerkingen van opera's en balletten.

De vier delen van dit strijkkwintet zijn elk doordrongen van een bijna onverbiddelijke ernst. Mozart componeerde alle delen streng vormgebonden. In het menuet en trio paste hij canontechnieken toe. De finale bestaat uit een thema met variaties.

Mozart koos ervoor het traditionele strijkkwartet uit te breiden met een tweede altviool. Er zijn verschillende redenen mogelijk voor deze keuze. Misschien gaf hij de voorkeur aan de altviool omdat hij dit instrument zelf ook bespeelde. Zo kon hij eventueel zelf meespelen tijdens de uitvoeringen. Een andere mogelijkheid is dat de altviool qua bereik en klankkleur erg overeenkomt met de klarinet. Voor zijn arrangement van de blazersserenade, waarin twee klarinetten spelen, kwam dit goed van pas.

Toen Mozart in 1788 twee andere strijkkwintetten onder de aandacht wilde brengen, bood hij tevens kopieën te koop aan van zijn eigen bewerking van zijn blaasoctet. Wellicht heeft Mozart het werk nieuw leven in willen blazen door het te arrangeren voor strijkkwintet. Dit was immers net als het blaasoctet een bezetting die niet vaak voorkwam.

**Toelichting geschreven door Carmen Bruno
Bachelorstudente cello (Canada)**

Mozart's String Quintet no. 4 in c minor, KV 406, was written in 1787 in Vienna. The work is a transcription of his Serenade no. 12 for Wind Octet, KV 388, which was probably written in 1782.

The opening of the Allegro is at times bold and tragic and at others sweet and fragile. There is a drive and a motion, however, that carries throughout the entire movement.

This is partly the result of steady eighth notes that are almost always present in one or more of the accompanying voices. In the Andante, there is dialogue between different ensembles within the quintet; most especially between violins and violas, and second violin, violas and cello. These sub-ensembles are often paralleled in the Serenade for Wind Octet by oboes and clarinets, and horns and bassoons, respectively.

The Minuetto has the form of a canon in two or three voices, with the second violin and viola sometimes doubling the voice of their firsts in unison. The Trio is also canonical, with four voices. The answering voices play the original melody upside down. As none of the voices are doubled, the second viola part is omitted entirely, creating a less full sound. This, combined with the Major key change instills a more innocent, almost angelic affect in contrast to the stately Minuetto. In the Serenade for Wind Octet, the clarinets and the horns are omitted. The Finale, the most playful of the movements, is a set of variations.

Joseph Haydn (1732-1809) – Strijkkwartet in E Hob III 59 (opus 54/3)

Het strijkkwartet in E opus 54 maakt deel uit van de eerste serie van drie strijkkwartetten, in Parijs verhandeld door de zakenman 'Monsieur Jean Tost'. Met de nodige composities onder de arm van onder meer Joseph Haydn zocht Tost buitenlandse uitgevers op. In 1789 verkocht Tost aan de uitgever Sieber de zes kwartetten opus 54 en 55.

Het strijkkwartet in E, door Haydn voltooid in het najaar van 1788, opent met een wat alleedaags klinkend *Allegro*. Huiselijk, niet bijzonder opwindend, enkele frivole loopjes en elkaar achternazitterijen van de strijkers daargelaten. In het tedere *Largo cantabile* luistert de primarius met speelse versieringen het gedragen gezang van de overige strijkers op. De muziek doet denken aan een arcadisch tafereel van in slow motion zaadjes pikkende vogeltjes. Alles is pais en vree. Het pastorale *Menuetto: Allegretto* zet dit overwegend relaxte kwartet voort in dezelfde montere sfeer. Kwinkelerende vogelzang, hoog en laag gestemd. Het contrasterende trio is boers en wat stijfjes. In de luchtige *Finale: Presto* draagt de tweede viool het thema voor, terwijl de primarius vliegensvlugge figuurtjes ten beste geeft. Het deel zit boordevol met Haydeneske spitsvondigheden.

Hugo Wolf (1860-1903) - Italiaanse Serenade in G voor strijkkwartet

Franz Schubert en Hugo Wolf hebben gemeen dat zij beiden componisten waren van talloze liederen. Schubert produceerde de meeste liederen in zijn eerste scheppingsfase, Wolf ontdekte het lied pas nadat zijn belangrijkste instrumentale scheppingen, waaronder één strijkkwartet, de 'Italiaanische Serenade' en het 'Intermezzo', waren voltooid. Hugo Wolf ging op vijftienjarige leeftijd naar het conservatorium in Wenen. Een stabiele persoonlijkheid was deze Hugo Wolf bepaald niet. Na een zelfmoordpoging in 1888 werd de aan waanvoorstellingen lijdende componist in het gekkenhuis opgesloten, alwaar hij enkele jaren later stierf. De onvoltooid gebleven Serenade voor strijkkwartet (hij maakte ook een versie voor strijkorkest) werd na zijn dood in 1903 postuum uitgegeven. Eigenlijk had Wolf een driedelig werk willen componeren, met als finale een Tarantella op de melodie van het Napolitaanse kermislied 'Funiculi, Funiculà'. Alleen een *Molto vivo* is echter daadwerkelijk uit zijn pen gevloeid. Het is een capricieus rondo vol quasi pathos en onverwachte harmonische wendingen. Je zou kunnen zeggen: met een knipoog naar de Weense salonmuziek uit die dagen.

Han van Tulder (www.hanvantulder.nl)

Het Párkányi Quartet speelt de overige strijkkwintetten van Mozart op volgende data:

Dinsdag 24 januari: Strijkkwintet in Bes

Woensdag 8 februari: Strijkkwintet in C

Vrijdag 10 februari: Strijkkwintet in g

Vrijdag 27 april: Strijkkwintet in D

Wilt u de programmering van de KAM steunen?

Word Vriend van de KAM!

De Vrienden van de KAM leveren een belangrijke bijdrage aan de programmering.

De KAM kan uw steun goed gebruiken.

Meer informatie op www.kamconcerten.nl

Concerto verzorgt in de pauze de CD verkoop bij alle KAMconcerten. Vrienden van de KAM krijgen 10% korting op de aankoop bij KAMconcerten.

Stichting KAMermuziek Amsterdam

Herengracht 51

1015 BC Amsterdam

T: 020-6812100

www.kamconcerten.nl